

De Da Gama-Zogoiby familiestamboom

Francisco Da Gama = Epifania Menezes

1876-1922

1877-1938

[h. 1900]

Camoens Da Gama = Isabella Souza

1903-1939

1904-1937

[h. 1923]

Aires Da Gama = Carmen Lobo

1902-1977

1904-1974

[h. 1921]

kinderloos

Solomon Castile = Flory Zogoiby

1857-(?) 1917

1877-1945

[h. 1900]

Aurora Da Gama – Abraham Zogoiby

1924-1987

1903-1993

[*kennismaking* 1939]

'Jimmy Cash' = 'Ina'

[h. 1975]

(Christina)

Zogoiby

1947-1977

'Minnie'

(Inamorata)

Zogoiby

1948-19(8/9)3

gewijd

1977

'Mynah'

(Philomina)

Zogoiby

1949-1981

'Moor'

(Moraes)

Zogoiby

1957-

Inhoud

I

Een verdeeld huis 11

II

Malabar Masala 129

III

Bombay Central 291

IV

'De laatste zucht van de Moor' 387

Verantwoording 443

Verklarende woordenlijst 445

I
EEN VERDEELD HUIS

I

Ik ben de tel kwijt van de dagen die zijn verstreken sinds ik de verschrikkingen van Vasco Miranda's waanzinnige burcht in het Andalusische bergdorp Benengeli ontvluchtte; voor mijn leven rende onder dekking van de duisternis en een op de deur genagelde boodschap achterliet. En sindsdien waren er op mijn hongerige, zinderend hete weg nog meer pakken volgende vellen, hamerslagen, schrille uitroepstekens van tweeduims spijkers. Lang geleden, toen ik nog een groentje was, zei mijn geliefde teder tegen me: 'O, jij Moor, jij vreemde zwarte man, altijd zo vol stellingen, nooit een kerkdeur om ze op te spijkeren.' (Zij, een verklaard gelovige onchristelijke Indiase, stak de draak met Luthers aanklacht in Wittenberg om haar pertinent goddeloze Indiase christelijke minnaar te plagen: hoe verhalen niet rondgaan, in welke monden ze niet eindigen!) Helaas had mijn moeder het gehoord en beet, snel als een slang: 'Zo vol kwellingen, zul je bedoelen.' Ja, moeder, ook over dat onderwerp had jij het laatste woord: zoals over ongeveer alles.

'Amrika' en 'Moskva' noemde iemand hen ooit, Aurora mijn moeder en Uma mijn geliefde, naar de twee grote supermachten. En mensen zeiden dat ze op elkaar leken, maar dat heb ik nooit gezien, absoluut niet. Allebei gestorven, een onnatuurlijke dood, en ik in een ver land met de dood op mijn hielen en hun verhaal onder mijn arm, een verhaal dat ik heb gekruisigd aan een poort, een hek, een olijfboom, verspreid over dit landschap van mijn laatste reis, het verhaal dat leidt naar mij. Op de vlucht heb ik van de wereld mijn zeeroverskaart gemaakt, compleet met aanwijzingen, kruisjes die naar de schat, mijzelf, voeren. Als mijn achtervolgers het spoor hebben gevolgd, zal ik hen opwachten, gelaten, buiten adem, gereed. *Hier sta ik. Kon niet anders.*

(Hier zit ik, lijkt er meer op. In dit donkere bos – dat wil zeggen op deze olijfberg, tussen dit groepje bomen, bekeken door de komisch over-

hellende stenen kruisen van een kleine, overwoekerde begraafplaats, en een stukje het pad op vanaf het Ultimo Súspiro-benzinestation – zonder hulp of behoefte aan hulp van Vergiliussen, in wat het midden van mijn levensweg had moeten zijn, maar om ingewikkelde redenen, het eindpunt is geworden, stort ik goddomme zowat in van uitputting.)

En ja, dames, er wordt heel wat genageld. Spijkers op de kop bijvoorbeeld. Maar na een niet-zo-lang (zij het met rake klappen gevuld) leven ben ik door mijn stellingen heen. Het leven zelf is al kruisiging genoeg.

Als je geen puf meer hebt, als de asem die je voortdrijft bijna op is, wordt het tijd om te biechten. Noem het testament of (wat je) wil; Café De Laatste Snik. Vandaar dit hier-sta-ik-of-zit-ik met de uitspraken over mijn leven op het landschap genageld en de sleutels van een rode burcht in mijn zak, deze ogenblikken van wachten vóór een definitieve overgave.

Het is nu dus tijd om van einden te zingen, van wat was en wellicht niet langer zal zijn, van wat er goed aan was en wat fout. Een laatste zucht voor een verloren wereld, een traan voor haar teloorgang. Maar ook een laatste hoera, een finaal, lasterlijk lang aap-uit-de-mouwverhaal (woorden moeten volstaan, een video is niet voorhanden) en een stel lawaierige liedjes voor de dodenwake. Het verhaal van een Moor, compleet met geraas en gebral. Wilt u dat? Trouwens, wat dan nog. Maar eerst, geef de peper eens door.

– *Wat zegt u daar?* –

Zelfs de bomen zijn aan het praten geslagen. (Hebt u in eenzaamheid en wanhoop dan nooit tegen de muren gepraat, tegen uw stomme fikkie, tegen lege lucht?)

Ik herhaal: de peper, graag; want zonder peperkorrels zou wat nu eindigt in Oost en West misschien nooit zijn begonnen. Peper bracht Vasco da Gama's schepen over de oceaan, van Lissabons Toren van Belém naar de Kust van Malabar: eerst naar Calicut en later, vanwege z'n beschutte haven, naar Cochin. Engelsen en Fransen zeilden in het kielzog van die eerst-aangekomen Portugezen, zodat we in de periode genaamd Ontdekking-van-India – maar hoe konden we worden ontdekt terwijl we nooit bedekt waren? – 'niet zozeer sub-continent als wel sub-condi-

ment' waren, zoals mijn beroemde moeder het noemde. 'Van het begin af aan was het glasklaar wat de wereld van loedermoeder India wilde,' zei ze. 'Ze kwamen voor het hete spul, zoals de mannen bij de hoeren.'

Mijn verhaal gaat over een een hooggeboren bastaard die uit de gratie raakt: ik, Moraes Zogoiby, 'Moor' genaamd, bijna mijn hele leven de enige mannelijke erfgenaam van de miljoenen uit het specerijen- en zakenimperium van de Da Gama-Zogoiby-dynastie uit Cochin, en over mijn verstoting uit wat ik met alle recht beschouwde als mijn natuurlijke leven, door mijn moeder Aurora, geboren Da Gama, onze meest illustere moderne kunstenaar, een grote schoonheid die ook de scherpst gebekte vrouw van haar generatie was en iedereen in haar buurt op haar gepeperde taal trakteerde. Haar kinderen werden niet ontzien. 'Wij rozenkrans-kruisiging-beatnik-meiden, we hebben rode pepers in onze aderen,' zei ze altijd. 'Geen uitzondering voor vlees-en-bloedverwanten! Schatten, we verorberen vlees, en bloed is ons lievelingsdrankje.'

'Een kind van onze demonische Aurora,' zei de schilder V. (voor Vasco) Miranda uit Goa toen ik klein was tegen me, 'moet wel een moderne Lucifer zijn. Je weet wel: zoon van de tierende morgen.' Tegen die tijd was mijn familie naar Bombay verhuisd, en dit soort dingen ging in het paradijs van Aurora Zogoiby's legendarische salon door voor een compliment; maar in mijn herinnering is het een voorspelling, want er kwam een dag dat ik inderdaad uit die mythische tuin werd verstoten en naar het pandemonium stortte. (Wat restte mij, verbannen uit mijn natuurlijke omgeving, anders dan het tegendeel te omarmen? Dat wil zeggen: *onnaturalisme*, het enige reële isme in deze omgekeerde en kolderieke tijd. Zoudt u, als u werd verstoten, de Duisternis niet licht opvatten? Nou dan. Moraes Zogoiby, verdreven uit wat hem geschied is, tuimelde naar de geschiedenis.

– *En dit alles door een peperbus!* –

Niet alleen peper, maar ook kardemom, cashewnoten, kaneel, gember, pistaches, kruidnagelen; en behalve noten & specerijen waren er koffiebonen en het machtige theeblad zelf. Maar het blijft een feit dat het, om met Aurora te spreken, 'eerst en vooreen peper was – ja, ja, vooreen, want waarom "vooral" zeggen? Waarom een voor allen, als het

allen voor een kan zijn?' Wat gold voor de geschiedenis in het algemeen, gold ook voor de lotgevallen van onze familie in het bijzonder – peper, het begeerde Zwarte Goud van Malabar, was de oorspronkelijke handelswaar van mijn stinkrijke ouwelui, de vermogendste handelaars in specerijen, noten, bonen en thee van Cochin, die zonder enig ander bewijs dan eeuwen van overlevering beweerden buitenechtelijk af te stammen van de grote Vasco da Gama zelf...

Geen geheimen meer. Ik heb ze al opgenageld.

Op dertienjarige leeftijd begon mijn moeder Aurora da Gama in de nachten van slapeloosheid waaraan ze een tijdlang zou lijden, blootsvoets rond te waren door het ruime geurige huis van haar grootouders op het eiland Cabral, en op deze nachtelijke odyssees gooide ze steevast alle ramen open – eerste de binnenste vensterhorren met het fijnmazige raster dat het huis beschermde tegen muggen muskieten vliegen, dan de glas-in-lood-ramen zelf en ten slotte de jaloezielijken daarachter. De zestig jaar oude matriarch Epifania – wier eigen klamboe door de jaren heen een aantal kleine maar onmiskenbare gaten was gaan vertonen die ze uit bijziendheid of krenterigheid niet opmerkte – werd iedere ochtend gewekt door jeukende beten op haar knokige blauwe onderarmen en ze slaakte vervolgens een schrille kreet bij het zien van de vliegen die zoemden rond het blad met bed-thee en kaakjes, naast haar gezet door Tereza de meid (die zich snel uit de voeten maakte). Epifania ontstak dan in een nutteloze krab- en mepwoede, sloeg om zich heen in het weelderige teakhouten empire-bed, vaak thee morsend op het kanten beddegoed van katoen of op haar witte mousseline nachtjapon met het hoge roesjeskraagje dat haar ooit zwaanachtige maar nu gerimpelde hals aan het oog onttrok. En terwijl de vliegenmepper in haar rechterhand heen en weer zwoefde en klapte, terwijl de lange nagels aan haar linkerhand over haar rug harkten op zoek naar steeds onbereikbaarere muggenbeten, gleed Epifania da Gama's nachtmuts van haar hoofd en onthulde een wirwar van piekerig wit haar waar vlekkerige plekjes schedel (helaas!) overduidelijk doorheen schemerden. Wanneer de jonge Aurora, luisterend aan de deur, oordeelde dat de woedende geluiden (vloeken, brekend porselein, de machteloze klappen van de vliegenmepper, het honende gezoem van insecten) van haar gehate grootmoeder bijna op volle sterkte waren, zette ze haar liefste lachje op

en kwam de kamer van de matriarch binnenwaaien met een vrolijk 'goedemorgen', in de wetenschap dat de moeder van alle Da Gama's van Cochin helemaal buiten zinnen zou raken door de komst van deze jeugdige getuige van haar bejaarde hulpeloosheid. Epifania, met haar dat alle kanten op stond, knielend op gevlekte lakens, geheven vliegenmepper wapperend als een kapotte toverstaf, een uitweg voor haar woede zoekend, krijste als een heks, *rakshasa* of *banshee* tegen de binnendringster, tot heimelijk genoegen van de jeugdige Aurora.

'Oho-ho, meisje, wat een schok geef je me, op een dag bezorgificeer je me nog een hartstilstand.'

Aurora da Gama had het idee haar grootmoeder te vermoorden dus uit de mond van het beoogde slachtoffer zelf. Daarna begon ze plannen te maken, maar aan deze steeds macaberder fantasieën van vergif en ravijnranden kleefden onveranderlijk praktische bezwaren, zoals het probleem om een cobra te bemachtigen en tussen Epifania's beddelakens te leggen, of de botte weigering van de oude feeks om terrein te betreden dat, zoals zij het formuleerde, 'op- of afhello-de'. En al wist Aurora drommels goed hoe ze aan een goed scherp keukenmes kon komen en was ze er zeker van dat ze al sterk genoeg was om Epifania te wurgen, ook deze mogelijkheden verwierp ze, want ze had geen zin om tegen de lamp te lopen, en een al te doorzichtige aanslag zou tot vervelende vragen kunnen leiden. Omdat de aard van de volmaakte misdaad zich nog niet aan haar had geopenbaard, bleef Aurora de volmaakte kleindochter spelen; maar ze broedde in stilte voort, al kwam het nooit bij haar op dat haar broeden veel weghad van Epifania's eigen meedogenloosheid:

'Geduld is een deugd,' zei ze tegen zichzelf. 'Ik beid mijn tijd.'

Intussen bleef ze ramen openzetten in die klamme nachten, en soms gooide ze kleine waardevolle siervoorwerpen naar buiten, houten beeldjes met slurfneuzen die wegdeinden op het tij van de lagune die tegen de muren van de eilandvilla kabbelde, of fijn bewerkte ivoren slagstanden die meteen zonken zonder een spoor achter te laten. Een aantal dagen kon de familie deze gang van zaken maar niet begrijpen. De zonen van Epifania da Gama, Aurora's oom Aires-spreek-uit-Aiwrísj, en haar vader Camoens-spreek-uit-Camonsj-door-de-neus, merkten bij het ontwaken dat boze nachtbriezen, tropenjasjes uit hun kasten en zakelijke papieren uit hun bakken 'onafgehandeld' hadden geblazen. Vingervlugge tocht-

vlagen hadden hun monsterzakken opengemaakt, juten zakken vol grote en kleine kardemoms, kerriebladeren en cashews die altijd als wachters langs de wanden van de schaduwrijke gangen van de kantoorvleugel stonden, met als gevolg dat fenegriekzaden en pistaches in het wilde weg over de afgesleten oude vloer van kalksteen, houtskool, eiwit en andere vergeten ingrediënten rolden en de geur van specerijen in de lucht de matriarch, die met de jaren steeds allergischer was geworden voor de basis van het familiefortuin, tot een kwelling werd.

En als de vliegen naar binnen konden zoemen door de geopende gaashorren en de ondeugende windstoten door de openstaande glas-inlood-ramen, dan kon door de open luiken ook al het andere naar binnen: het stof, het rumoer van de boten in de haven van Cochin, het toeten van vrachtschepen en het puffen van sleepboten, de schuine moppen van de vissers en de pijnkreten van hun kwallebeten, het zonlicht zo scherp als een mes, de hitte die je kon verstikken als een strak om je hoofd getrokken doek, de roep van varende venters, de op de wind meegedragen treurigheid van de ongetrouwde joden aan de overkant in Mattancherri, de dreigementen van smaragdenspokkelaars, de machinaties van concurrenten, de groeiende nervositeit van de Britse kolonie in Fort Cochin, de looneisen van het personeel en de plantagearbeiders in de Spice Mountains, de verhalen over communistische agitatie en de politiek van Congrespartijwallahs, de namen *Gandhi* en *Nehru*, de geruchten van hongersnood in het oosten en hongerstakingen in het noorden, de liedjes en het tromgeroffel van verhalenvertellers en het zware rollende geluid van het opkomende tij der geschiedenis (brekend tegen de gammele steiger van Cabral). 'Dit ordinaire land, Jezus Christus,' vloekte Aires-oom aan het ontbijt op zijn best geslobkouste en gehoede manier. 'Buitenwereld is niet smeursmerig genoeg, hè, hè? Wat voor vreselijke konterina, wat voor lefgozer van een flikkerjongen heeft haar dan weer binnengelaten? Is dit een fatsoenlijke woning, verdomme, of een of ander kakhuis *excusez le mot* in de bazaar?'

Die ochtend begreep Aurora dat ze te ver was gegaan, want haar dierbare vader Camoens, een schriel mannetje met een sik in een opzichtig tropenjasje die nu al een kop kleiner was dan zijn bonestaak van een dochter, nam haar mee naar het steigertje en, letterlijk huppelend van emotie en opwinding, zodat zijn silhouet tegen de onwaarschijnlijke schoonheid en drukke bedrijvigheid van de lagune een figuur uit een

sprookje leek, een kabouter dansend op een open plek in het bos misschien of een goede djinn, ontsnapt uit een lamp, vertrouwde hij haar met een geheimzinnig sissende stem zijn grote en hartverscheurende nieuws toe. Genoemd naar een dichter en in het bezit van een dromerige natuur (maar niet het talent) opperde Camoens voorzichtig de mogelijkheid dat het spookte.

‘Het is mijn overtuiging,’ zei hij tegen zijn met stomheid geslagen dochter, ‘dat je lieve mammië naar ons is teruggekomen. Je weet hoe ze hield van een fris windje, hoe ze met je grootmoeder vocht om lucht; en nu vliegen door een wonder de ramen open. En mijn dochter, kijk eens wat-wat allemaal weg is! Alleen de dingen waaraan zij altijd een hekel had, zie je het niet? *Aires’ olifantsgoden*, zei ze altijd. Het is je ooms collectietje Ganesha’s die is verdwenen. Dat en ivoor.’

Epifania’s olifantstanden. Er zitten te veel olifanten op dit huis. Wijlen Belle da Gama had van haar hart nooit een moordkuil gemaakt. ‘Ik denk zo, als ik vannacht opblijf, kan ik misschien haar lieve gezicht nog eens zien,’ vertrouwde Camoens haar vol verlangen toe. ‘Wat vind je? Boodschap is zonneklaar. Waarom niet samen met mij wachten? Jij en je vader zijn in een zelfde gemoedstoestand: hij is in rouw om zijn vrouw, jij kannie zonder je mammië.’

Blozend van verwarring gilde Aurora: ‘Maar ik geloof tenminste niet in stomme spoken,’ en rende naar binnen, niet bij machte de waarheid te vertellen, namelijk dat zij haar dode moeders schim was, haar dingen deed, met haar ontslapen stem sprak; dat de nachtwandelende dochter de moeder levend hield, haar eigen lichaam opofferde om de ontslapene erin te laten wonen, zich vastklampte aan de dood, hem ontkende, overtuigd dat liefde voortleefde na de dood – dat ze haar moeders nieuwe dageraad was geworden, lichaam voor haar geest, twee *belles* in één.

(Veel jaren later zou ze haar eigen huis *Elephanta* noemen; dus niet alleen het schimmige, maar ook het olifanteske bleven uiteindelijk een rol spelen in onze sage.)

Belle was pas twee maanden dood. ‘Helle-Belle’, noemde Aurora’s Aires oom haar (maar hij gaf mensen altijd bijnamen, legde als een bullebak zijn eigen denktrant op aan de wereld): Isabella Ximena da Gama, de